مجله طب دریا
دوره ۷، شماره ۱، بهار ۱۴۰۴
صفحات: ۲-۱
10.30491/7.1.1

تبیین سیاست‌های کلی نظام در حوزه سلامت و حفاظت از محیط دریایی: چالش‌ها و فرصت‌ها

Explaining the General Policies of the System in the Domain of Health and Marine Environmental Protection: Challenges and Opportunities

فرشاد احمدی حداد [۱] *

Farshad Ahmadi Haddad [1] *

[۱] مرکز مدیریت سلامت، پژوهشکده سبک زندگی و سلامت معنوی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ایران

[1] *Health Management Center, Lifestyle and Spiritual Health Research Institute, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran*

سرمقاله

دریا، این موهبت الهی، همواره برای انسان منبع الهام و آرامش بوده است. اما آیا تاکنون به این فکر کرده‌ایم که دریا چه تأثیری بر سلامت ما دارد؟ از آنجا که طبق گزارش معاونت مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ایران با داشتن بیش از ۵۸۰۰ کیلومتر نوار ساحلی جنوبی و شمالی (۴۰ ٪ مرزهای کشور)، کشوری دریایی محسوب می‌شود در نتیجه این پرسش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (۱).

سیاست‌های کلی توسعه دریامحور ایران، مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها و چشم‌اندازهایی است که با هدف بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های دریایی کشور، توسعه اقتصادی، و ارتقای جایگاه بین‌المللی ایران تدوین شده است. این سیاست‌ها که به ابتکار مقام معظم رهبری ابلاغ شده‌اند، بر اهمیت دریا به عنوان یک محور توسعه‌ای و اقتصادی تاکید فراوان دارند. لذا با توجه به جایگاه ویژه دریای ایران و منابع تعمیق آن در تأمین نیازهای اقتصادی و اجتماعی کشور، بررسی رابطه سیاست‌های کلی دریای ایران با حوزه سلامت عمومی از اهمیت بالایی برخوردار است. سیاست‌های کلی دریای ایران باید نه تنها بر توسعه پایدار تمرکز داشته باشد بلکه به حفظ و ارتقاء سلامت جامعه نیز توجه کند. این سیاست‌ها در جمهوری اسلامی ایران به‌طور خاص از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی تعیین می‌شود و به منظور مدیریت و استفاده بهینه از منابع دریایی و حفظ محیط زیست تدوین شده‌اند. این سیاست‌ها عبارتند از:

۱. سیاست‌گذاری یکپارچه امور دریایی: ایجاد یک نظام مدیریتی واحد برای امور دریایی

۲. توسعه فعالیت‌های اقتصادی دریا محور: افزایش فعالیت‌های اقتصادی در حوزه دریایی مانند کشتیرانی، صیادی، گردشگری دریایی و انرژی‌های دریایی

۳. تسهیل و توسعه سرمایه‌گذاری: ایجاد زیرساخت‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی

۴. تدوین طرح جامع: تدوین یک طرح جامع برای توسعه همه جانبه مناطق ساحلی و دریایی

۵. بهره‌برداری حداکثری و بهینه از ظرفیت‌ها: بهره‌برداری بهینه از منابع دریایی با حفظ محیط زیست

۶. تامین و ارتقاء نیروی انسانی متخصص: تربیت نیروی انسانی متخصص و ماهر در حوزه‌های مختلف دریایی

۷. توسعه همکاری ها با کشورهای همسایه و سایر کشورها: حضور موثر در معابر بین المللی و دستیابی به موقعیت قطب‌های منطقه‌ای

۸. افزایش سهم کشور در حمل و نقل دریایی: ایجاد و تقویت شبکه حمل و نقل ترکیبی

۹. حمایت از سرمایه گذران بومی و محلی: حمایت از فعالان اقتصادی و بنگاه‌های کوچک و متوسط در حوزه‌های مختلف از جمله صیادی، کشاورزی، صنعتی و گردشگری

این سیاست‌ها معمولاً در قالب اسناد و برنامه‌های جامع و با هدف توسعه پایدار و تأمین امنیت زیست‌محیطی تهیه و ابلاغ می‌شوند (۲).

با توجه به اهمیت روزافزون مسائل زیست‌محیطی و تأثیرات گسترده آن بر حوزه سلامت عمومی، بررسی سیاست‌های کلی مربوط به منابع دریایی و محیط زیست دریایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا، نقش کلیدی سیاست‌های مرتبط با دریا در ارتقاء و حفظ سلامت جامعه بر کسی پوشیده نیست.

- **آلودگی دریا و تأثیرات آن بر سلامت:** بر اساس بررسی کومار در سال ۲۰۲۴ به طور کلی ۶ نوع آلاینده دریایی وجود دارد که در اقیانوس ریخته می‌شوند: i. آلودگی صوتی ii. آلودگی شبانه iii. آلودگی مواد مغذی iv. اسیدی شدن اقیانوس v. معدن در اعماق دریا vi. آلودگی پلاستیکی که اثرات مضر جدی بر موجودات زنده ایجاد می‌کنند (۳).
- **فعالیت های انسانی در اکوسیستم های ساحلی:** فعالیت های صنعتی و تجاری (از جمله ماهیگیری و آبزی پروری،

*نویسنده مسئول: **فرشاد احمدی حداد**. پست الکترونیک: farshadhadad@gmail.com
مرکز مدیریت سلامت، پژوهشکده سبک زندگی و سلامت معنوی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ایران

[Downloaded from jmarmed.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.30491/7.1.1]

حمل و نقل دریایی، و تولید و ذخیره انرژی) و فعالیت‌های اوقات فراغت و گردشگری منجر به تغییرات محیطی در بسیاری از مناطق می‌شود و تهدیدات موجود برای سلامت و رفاه را تشدید می‌کند. اجلالی خانقاه در مقاله خود به این مهم اشاره دارند که عوامل استرس‌زا معمولاً با معرفی انواع مختلف آلاینده‌ها، از دست دادن زیستگاه‌ها، بهره برداری بیش از حد ازگونه‌ها، معرفی موجودات مهاجم و تغییرات آب و هوایی مرتبط هستند (۴).

• **تهدیدات زیست محیطی (از جمله تغییرات آب و هوایی):** افزایش سطح آب دریاها و سیل و طوفان های مرتبط با تغییرات آب و هوایی، علاوه بر تهدید مستقیم برای سلامتی (به عنوان مثال رویدادهای حاد شدید)، زیرساخت‌های ساخته شده از جمله بنادر، جاده‌ها و خطوط راه آهن را تهدید می‌کند که سلامت و رفاه فردی و اجتماعی به آنها بستگی دارد. محمودی در سال ۱۳۹۳ به این موضوع مهم پرداخته است که تغییر اقلیم با تاثیر بر سیستم‌های آبزی‌پروری و افزایش آسیب‌پذیری ماهی‌های پرورشی و کاهش آنها، باعث کاهش تنوع ژنتیکی و تنوع زیستی می‌شود و به علت مهاجرت ماهی‌ها از یک ناحیه به ناحیه دیگر برای یافتن شرایط مناسب، توزیع منطقه‌ای و فاصله‌ای آنها، دستخوش تغییر می‌شود. از دیدگاه میکروبیولوژیکی، اقلیم بر تغییر تشدید انباشت آب (بارگذاری مواد مغذی) و رشد فیتوپالنکتون‌ها موثر است. افزایش جلبکهای مضر، به ویژه از گونه‌های سمی و تجمع این سموم در نرم‌تنان و مصرف این محصولات، از پیامدهای جدی برای انسان است (۵).

• **تهدیدات اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی:** تغییرات جمعیتی در منطقه ساحلی، تخریب جوامع سنتی، تغییرات در اقتصادها و صنایع، گردشگری، دورافتادگی جوامع ساحلی منجر به آسیب به انسان می‌گردد (۶). اما اجرای این سیاست‌ها در زمینه سلامت به چالش‌هایی برخورد کرده است. بر اساس یافته‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در سال ۱۴۰۳ (۷) برخی از نکات قابل توجه در این زمینه عبارت‌اند از:

۱- **چالش‌های ساختاری:** عدم هماهنگی بین نهادها و سازمان‌ها، فقدان قوانین و مقررات جامع، کمبود برنامه بلندمدت، نبود اختیار کافی برای نهادهای دریایی

۲- **موانع مالی:** کمبود سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی، مشکلات در تخصیص بودجه

۳- **هزینه‌های بالای زیرساخت:** شامل نوسانات اقتصادی و نرخ ارز، محدودیت‌های مالی و بانکی

۴- **موانع تکنولوژی:** نیاز به تحقیقات پیشرفته، فقدان دانش فنی کافی، کمبود فناوری‌های پیشرفته و نوین دریایی، کمبود منابع انرژی پایدار در بندر و سواحل

۵- **مشکلات زیست محیطی:** تخریب محیط زیست دریایی، آلودگی‌های ناشی از صنعت و کشاورزی، تغییرات اقلیمی و افزایش سطح دریا، افزایش غلظت دریا حاصل از آب شیرین‌کن‌ها

۶- **عوامل اجتماعی و انسانی:** کمبود نیروی کار متخصص، ضعف فرهنگ دریایی، عدم همراهی مردم محلی در فرایند توسعه و نبود اعتماد متقابل، ناتوانی در بازاریابی و جذب گردشگر دریایی

۷- **مسائل ژئوپلیتیکی:** تنش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، محدودیت‌های تجاری دریایی، مشکلات دسترسی به آب‌های آزاد

۸- **حمل و نقلی:** عدم توسعه حمل و نقل ترکیبی، نقص در زیرساخت‌ها، سن بالای ناوگان دریایی کشور

۹- **تعدد کارگروه‌ها و نهادهای تصمیم‌ساز:** در حوزه دریا و سواحل

فرصت‌ها

۱. **توسعه فناوری‌های نوین:** استفاده از فناوری‌های پیشرفته برای پایش و کاهش آلودگی‌های دریایی

۲. **آموزش و آگاهی‌بخشی:** افزایش آگاهی عمومی درباره اهمیت حفاظت از محیط‌زیست دریایی و تأثیر آن بر سلامت

۳. **همکاری‌های بین‌المللی:** تقویت همکاری‌های بین‌المللی برای مقابله با چالش‌های مشترک و بهره‌برداری از فرصت‌های موجود.

این آینده‌پژوهی می‌تواند به تدوین سیاست‌های مؤثرتر و پایدارتر در حوزه سلامت و حفاظت از محیط دریایی کمک کند. در مجموع، تلاش‌هایی برای رعایت سیاست‌های کلی دریا و تأثیر آن بر سلامت انجام شده، اما هنوز چالش‌های زیادی وجود دارد که نیاز به توجه و بهبود بیشتری دارد.

منابع

1. Fathi A, Panahi E. 2024. Iran's maritime development needs relying on the maritime capacities of the Makran region in the 14th government, https://civilica.com/doc/2088511
2. Available from: https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=54334
3. Kumar PG. Marine Pollution: Causes, Impacts and Its Control
4. Ejlali Khanghah K, Jafari H. Comparison of the presence of carcinogenic polycyclic Aromtic Hydrocarbon (PAHs) in five groups of Macrozoobenthic communities in the waters around Bandar Abbas. J Mar Med. 2024;6 (1): 32-43
5. Mahmoudi-maymand M, Mazaheri M. Climate change and food safety.J Biosaf. 2014;7(2):21-32
6. Depledge M, Lovell R, Wheeler B, Morrissey K, White M, Fleming L. Future of the sea: health and wellbeing of coastal communities. 2017
7. Center ICR. [Available from: https://maslahat.ir/0001Uo.

[Downloaded from jmarmed.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.30491/7.1.1]